

частка зазначених ЛАКів зосереджена на лівобережній частині міста, зокрема на території Деснянського, Дніпровського та Дарницького адміністративних районів. Значно менші площі під капітальною багатоповерховою забудовою знаходяться в межах Оболонського, Солом'янського та Святошинського адміністративних районів.

Найбільшої техногенної трансформації в межах території Києва зазнала ландшафтно-архітектурна система сучасної та новітньої забудови, парків і лісопарків низинних акумулятивних алювіальних заплавних рівнин. Отже, дані аналізу ландшафтно-архітектурної структури території міста є основою для проведення ландшафтно-організаційного аналізу, обґрунтування раціональної організації території, оптимізації ландшафтно-функціональної структури та дослідження історичного середовища міста.

1. Дмитрук О.Ю. Урбаністична географія. Ландшафтний підхід. (Методика ландшафтного аналізу урбанізованих територій): Монографія. – К.: РВЦ "Київський університет", 1998. – 139 с. 2. Дмитрук О.Ю., Олішевська Ю.А., Дем'яненко С.О., Купач Т.Г. Аналіз структури відновлених ландшафтів м.Києва та приміської зони// Вісник Київського Національ-

ного Університету імені Тараса Шевченка. Серія Географія, № 56. Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009. С. 15-19. 3. Дмитрук О.Ю., Олішевська Ю.А., Дем'яненко С.О., Купач Т.Г. Методика урбанізаційних досліджень // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія – Вінниця, 2009. – Вип.18. – с.76-81. 4. Дмитрук О.Ю., Олішевська Ю.А., Дем'яненко С.О., Купач Т.Г. Теоретико-методологічні основи дослідження ландшафтно-урбанізаційної структури м. Києва та приміської зони // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Том 21(60) № 3. География. Симферополь 2008. С. 9-15. 5. Кернична О.О. Ландшафтний аналіз індустріально-урбанізованих територій (на прикладі міста Дніпропетровська / Автореф... канд.географ.наук; Харків, 2003. – 19 с. 6. Кучерявий В.П. Урбогеографія. – Львів: Світ, 1999. – 360 с. 7. Проскурняк М.М., Скрипий О.А. Структура ландшафтно-архітектурних комплексів м. Кам'янець-Подільського // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія – Вінниця, 2007. – Вип.14. – с. 47-56. 8. Селітебні ландшафти Поділля / Денисюк Г.І., Бабчинська О.І. – Вінниця, ПП "Видавництво "Теза", 2006. – 256 с. 9. Цигичко С.П. Удосконалення еколого-естетичних властивостей архітектурного середовища великих міст (ландшафтний аспект) / Автореф...канд.архітект.наук; Харків, 2008. – 19с. 10. Яценюк Ю.В. Ландшафтно-технічні системи міст Центрального лісостепу України (на прикладі міста Вінниці) / Автореф...канд.географ.наук; Київ, 2004. – 19 с.

Надійшла до редколегії 11.10.10

УДК 911.3

В. Дорошенко, канд. геогр. наук, К. Дмитрієва, студ.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Проаналізовано регіональні відмінності територіальної організації ресторанного господарства України, визначено їх причини. Досліджено впровадження новітніх тенденцій територіальних форм ресторанного господарства.

Regional differences of the territorial organization of restaurant facilities of Ukraine are analyzed, their reasons are researched. Introduction of the newest trends of territorial forms of restaurant facilities is researched.

Постановка проблеми. Органи державного управління мають потребу у визначенні перспектив соціально-економічного розвитку регіонів. У зв'язку з цим зростає потреба в дослідженнях територіальної організації ринкових структур як суспільно-географічних утворень, у тому числі ресторанного господарства. В умовах функціонування ринкових відносин раціональне впровадження новітніх форм територіальної організації підприємств ресторанного господарства має підвищити ефективність їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним дослідженням різноманітних аспектів діяльності ресторанного господарства присвячено праці як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Вивченням аспектів діяльності ресторанного господарства займалися В.Дорошенко, В.Карсекін, Г.П'ятницька, О.Сватюк, В.Селютін, С.Сорока, П.Черномаз та інші. У наукових працях вищеперерахованих авторів проаналізовано історію розвитку; визначено зміст та методи управління у ресторанному господарстві; досліджено територіальну структуру систем ресторанного господарства України, обґрунтовано необхідність регіонального маркетингу у ресторанному господарстві.

Мета даної роботи полягає у дослідженні нових підходів територіальної організації підприємств ресторанного господарства, а саме: у дослідженні теоретичних засад розміщення підприємств ресторанного господарства; проведенні об'єктивної оцінки стану територіальної організації підприємств ресторанного господарства, районування території України на основі виявлення регіональних особливостей процесів у даній галузі; виявленні новітніх тенденцій та перспектив розвитку ресторанного господарства України в умовах конкурентного середовища і економічної рецесії.

Виклад основного матеріалу. Для узагальненої структури господарства принциповим співвідношення двох головних сфер – сфери виробництва (матеріального виробництва) та сфери послуг. Ресторанне господарство відносять до останньої. Роль ресторанного гос-

подарства у процесі суспільного виробництва та життєдіяльності населення взагалі визначають так – воно заощаджує витрати робочого часу населення на задоволення власних потреб і збільшує вільний час людей.

Розвинена сфера послуг – обов'язкова складова сучасного суспільства і важлива передумова його поступального розвитку. На даний час переважаюча частина (до 75% і більше) самодіяльного населення розвинених країн зайнята у сфері послуг і в більшості країн світу 7 з кожних 10 нових робочих місць створюється у сфері послуг. Висока частка сфери послуг – ознака значного соціально-економічного розвитку регіону (чи країни) та прогресивної структури його господарства.

Згідно з Міжнародним стандартом галузевої класифікації видів економічної діяльності (ISIS) ООН, ресторанне господарство – "це вид економічної діяльності, спрямований на задоволення потреб споживачів у харчуванні з організацією дозвілля або без нього". В Україні термін "ресторанне господарство" почали офіційно використовувати з 2004 р., коли ним було замінено термін "громадське харчування" і згідно з ДСТУ 4281:2004 цей термін (ресторанне господарство) означає "вид економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності щодо надання послуг із задоволення потреб споживачів у харчуванні з організацією дозвілля або без нього".

Варто зазначити, що ресторанне господарство взаємодіє з іншими галузями господарства (сільське господарство, харчова промисловість, підприємства торгівлі) і може розглядатися також як складова продовольчого комплексу.

На формування потреби у ресторанному господарстві впливає ряд різноманітних факторів: географічне положення, природно-кліматичні умови, національні традиції, розмір родини, НТП, структура виробництва, господарська спеціалізація регіону, концентрація виробництва, розселення, рівень урбанізації, освітній, професійний, віковий, статевий склад, грошові доходи населення тощо.

Правильно розмістити підприємства громадського харчування – означає створити найбільші зручності для

населення в організації його харчування за місцем роботи, проживання, відпочинку. При розміщенні підприємств враховують такі фактори, як чисельність населення, його склад і купівельна спроможність, близькість промислових підприємств і житлових масивів, транспортна доступність підприємств галузі та транспортна рухливість споживачів цих послуг. Рациональну функціональну організацію підприємств громадського харчування забезпечують принципи укрупнення, групування, кооперування. Ефективність діяльності ресторанного господарства оцінюється показниками соціальної (господарської) і економічної (внутрішньогалузевої) ефективності.

Положеннями комплексної системи розміщення підприємств ресторанного господарства є врахування вимог закону заощадження часу, вимог територіальної доступності, структури потенційних споживачів. При плануванні нових підприємств необхідно враховувати важливі загальні фактори раціонального розміщення – доступність підприємств, тривалість споживчого попиту, форми спеціалізації підприємств, чисельність міст, а отже, нормативи посадочних місць, співвідношення між типами підприємств, доцільне розміщення різних типів підприємств у чотирьох основних зонах – промисловій, житлово-адміністративній, комунально-складській і рекреаційно-оздоровчій.

В кількісному відношенні загалом в Україні з 1990 р. й дотепер триває процес неухильного щорічного зростання мережі закладів ресторанного господарства. Це об'єктивний процес, який не варто розцінювати як пряме свідчення занепаду галузі. Загальне скорочення мережі закладів ресторанного господарства пояснюється закриттям неконкурентних у сучасних ринкових умовах типів закладів: виробничих і загальних їдалень, службових буфетів і т. ін. Зростання мережі цих закладів, передусім, охопило малі й середні міста. В обласних центрах, натомість, більшість гастрономічних закладів вдалося зберегти або компенсувати їх втрати більш конкурентними альтернативними типами закладів швидкого харчування (наприклад, фаст-фуду).

Загалом за період 1990-2008 рр. кількість підприємств ресторанного господарства скоротилось у 2,5 р.:

з 61,8 тис. до 24,9 тис., а кількість місць у них – з 4467 тис. до 1636 тис. відповідно.

У межах України об'єктивно існує диспропорція у розподілі підприємств за регіонами (2008 р.): найбільша кількість підприємств зосереджена у Київській області (з м. Київ – 2344), АР Крим (з м. Севастополь – 2102), Львівській (1990), Донецькій (1899), Харківській (1687) області. Найменше підприємств розміщено в Чернівецькій (285), Херсонській (452), Черкаській (459), Кіровоградській (460) області. Показники інших областей коливаються в межах 500 -1300 підприємств.

В Україні формується доцільне співвідношення за типами підприємств ресторанного господарства. 43,1% (10760 об'єктів) становлять кафе, закусо́чні та буфети. Найбільша їх частка зосереджена в АР Крим (1418 об'єктів), Львівській (953 об'єкти) та Київській (943 об'єкти) областях – туристичних регіонах України. Окрім того, кафе є найбільш доступними підприємствами серед студентів та офісних працівників, яких найбільше у цих регіонах.

40,7% (10137 об'єктів) становлять їдальні, яких найбільше в Харківській (915), Київській (866), Вінницькій (850), та Донецькій (818) областях. Велика кількість їдалень у цих регіонах обумовлена значною кількістю промислових підприємств, які забезпечують повноцінне харчування своїм працівникам.

Третє місце посідають бари – 10,8% (2703 об'єкти), яких найбільше в Одеській області (346 об'єктів) та АР Крим (309 об'єктів) – це, безумовно, пов'язано з тим, що рекреаційні регіони потребують відносно недорогих розважальних закладів.

5,1% підприємств ресторанного господарства складають ресторани. Найбільша їх частка зосереджена в Київській (219 об'єктів), Львівській (141 об'єкт) та Донецькій (101 об'єкт) областях – економічно розвинутих регіонах з підвищеною купівельною спроможністю населення.

Ще 0,3% (68 підприємств) припадає на постачання готової їжі (кейтерінг) – за цим показником особливо виділяється Волинська область (15 об'єктів).

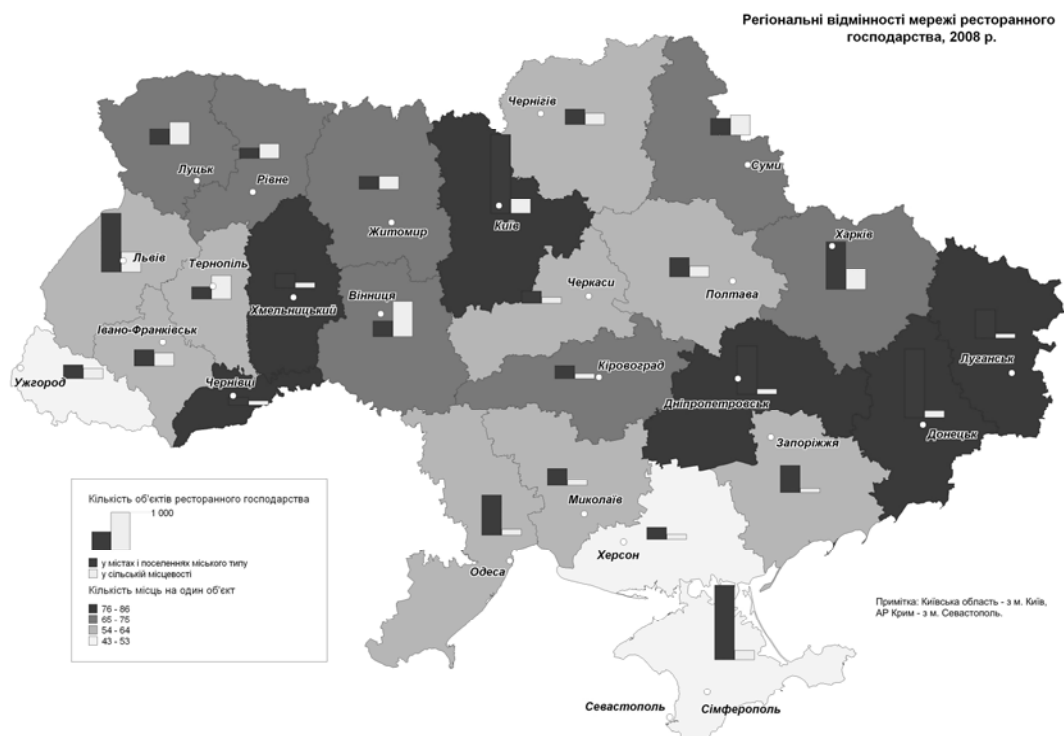

Рис. 1. Регіональні відмінності мережі ресторанного господарства, 2008 р.
Складено за матеріалами [5], [9]

За організаційно-правовими формами господарства в ресторанному господарстві України у 2008 р. склалось таке співвідношення: найбільше підприємств (5860 об'єктів, місткість 356840 місць) – товариства з обмеженою відповідальністю (23,5% за кількістю об'єктів ресторанного господарства, 21,8% за кількістю місць), приватні підприємства – 3323 об'єктів, 174697 місць (13,3% за кількістю об'єктів ресторанного господарства, 10,7% за кількістю місць), споживчі товариства – 2345 об'єктів, 110855 місць (9,4% за кількістю об'єктів ресторанного господарства, 6,8% за кількістю місць).

Варто відзначити невинне зростання товарообороту у ресторанному господарстві – з 1014,9 млн. грн. у

1995 р. до 2176,1 млн. грн. у 2008 р., за яким традиційно перше місце посідає м. Київ (657, 1 млн. грн. у 2008 р.). Але в умовах економічної кризи 2008-2009 рр. товарооборот цих закладів скоротився майже на ¼.

Для аналізу територіальних відмінностей у рівнях розвитку ресторанного господарства на певний період можна використати такий показник як коефіцієнт концентрації роздрібного товарообороту (Ккт), який розраховується відношенням частки (у %) певного регіону (області) в роздрібному товарообороті країни до її частки у населенні. Економічний зміст Ккт такий: чим більше значення його, тим рівень розвитку торгівлі в регіоні (області) є вищим порівняно із середнім по країні.

Таблиця 1. Розподіл регіонів за коефіцієнтом концентрації товарообороту ресторанного господарства у 2007 р.

	Кількість населення, млн. осіб	% населення	Товарооборот, млн. грн	% товарообороту	Ккт
А.Р. Крим	1,96	4,25	62,73	3,27	0,77
Вінницька	1,67	3,6	30,4	1,58	0,44
Волинська	1,03	2,24	37,4	1,95	0,87
Дніпропетровська	3,4	7,35	139,8	7,29	0,99
Донецька	4,53	9,8	173,7	9,05	0,92
Житомирська	1,31	2,83	41,52	2,16	0,77
Закарпатська	1,24	2,68	21,09	1,1	0,41
Запорізька	1,83	3,97	58,16	3,03	0,76
Івано-Франківська	1,38	2,99	24,1	1,26	0,42
Київська	1,73	3,75	81,64	4,26	1,14
Кіровоградська	1,03	2,24	14,24	0,74	0,33
Луганська	2,35	5,09	41,27	2,15	0,42
Львівська	2,54	5,5	102,7	5,35	0,97
Миколаївська	1,2	2,6	32,41	1,69	0,65
Одеська	2,38	5,16	79,1	4,12	0,8
Полтавська	1,52	3,28	40,65	2,12	0,65
Рівненська	1,15	2,49	48,37	2,52	1,01
Сумська	1,19	2,59	37,03	1,93	0,75
Тернопільська	1,1	2,37	17,07	0,89	0,38
Харківська	2,78	6,02	99,2	5,17	0,86
Херсонська	1,11	2,39	16,37	0,85	0,36
Хмельницька	1,35	2,92	19,22	1	0,34
Черкаська	1,31	2,84	29,14	1,52	0,53
Чернівецька	0,9	1,95	18,61	0,97	0,5
Чернігівська	1,13	2,44	37,01	1,93	0,79
м. Київ	2,7	5,84	601,5	31,4	5,37
м. Севастополь	0,38	0,82	13,95	0,73	0,89
Україна	46,2	100	1918	100	1

Табл.1 Складено за матеріалами [5],[9].

Виходячи з отриманих даних можна виділити 4 групи регіонів:

- 3 високим рівнем концентрації товарообороту ($K_{кт} > 1,1$). До них належать м. Київ та Київська область.
- 3 рівнем концентрації товарообороту, близьким до середнього ($0,9 \leq K_{кт} \leq 1,1$) – Дніпропетровська, Донецька, Львівська, Рівненська область.
- 3 рівнем концентрації товарообороту нижче середнього ($0,7 \leq K_{кт} < 0,9$) – Автономна Республіка Крим, Волинська, Житомирська, Запорізька, Одеська, Сумська, Харківська, Чернігівська область, м. Севастополь.
- 3 низьким рівнем ($K_{кт} < 0,7$) Вінницька, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська область.

Серед новітніх світових тенденцій, які активно впроваджуються на ринку громадського харчування України, слід виокремити появу нових форм організації ресторанного бізнесу – фуд-корт, кейтерингові послуги, демократичні ресторани, впровадження франчайзингових відносин.

Фуд-корт – територія (як у складі об'єктів нерухомості – торговельних й торгово-розважальних центрів, спортивних споруд та інше, так і поза об'єктами), на якій розміщені відповідно до єдиної концепції стаціонарні підприємства громадського харчування, об'єднані загальною зоною для прийому їжі відвідувачами, які мають власні для розміщення кухонь і підсобних приміщень. Фуд-корт, як один з форматів фаст-фуда, сьогодні активно розвивається в столиці й стрімко завойовує регіони України.

Кейтерінг – дії підприємства ресторанного господарства, що поставляє готові страви, напої, посуд і все необхідне для організації прийому, банкету і спеціальних заходів. Перші спроби освоїти цю нішу ресторатори робили ще з 1990-х років. Однак тільки в останні роки стали сприймати кейтерінг як самостійний перспективний бізнес, а не як додаткову послугу основного ресторану. З точки зору географії доцільно визначати радіус надання послуг такими підприємствами.

Останніми роками в ресторанному бізнесі формується новий напрям створення демократичних ресторанів. З одного боку, споживання їжі переноситься в ресторани через брак вільного часу, з іншого – завдяки новим технологіям і високій конкуренції демократичні

підприємства стають доступними для населення. Як свідчить світова практика, демократичні ресторани – найдинамічніший напрям на ресторанному ринку. Основні споживачі таких підприємств – люди середнього класу. Частина демократичних ресторанів об'єднана в мережі – як в межах окремого населеного пункту (переважно великих міст), так і регіону, країни чи групи країн.

Світова практика формування підприємницьких структур готельно-ресторанного призначення свідчить про доцільність встановлення між великими й малими підприємствами цього виду бізнесу *системи франчайзингових договірних відносин*. Ці відносини передбачають укладення угод між великими підприємствами (франчайзери) та малими й дуже малими (франчайзі) на засадах системи взаємовигідних пільг та привілеїв. При такому співробітництві франчайзер надає право дрібним підприємствам працювати згідно з укладеною угодою на певній території протягом обумовленого часу. При цьому велике підприємство забезпечує франчайзерів споживачами послуг, рекламою, ефективними технологіями, фірмовими знаками тощо. Малі підприємства, здійснюючи свою підприємницьку діяльність під патронатом франчайзера, розширюють його обізнаність у сфері менеджменту і маркетингу шляхом надання інформації щодо споживчого попиту на ресторанні послуги в окремих регіонах країни.

Висновки. Кризові явища в економіці при переході до ринкових відносин не обійшли сфери ресторанного господарства. Зниження доходів населення негативно позначилося на його купівельній спроможності, процеси товарообороту й на життєвому рівні людей.

За 1991-2008 рр. значно зменшилася кількість підприємств ресторанного господарства та місць у них, і на 1.01.2009 р. вона становила 24946 об'єктів, 1635718 місць. Але водночас ресторанне господарство однією з перших господарчих галузей України перейшло на ринкові відносини. Після приватизації підприємств змінилась організаційно-правова форма системи ресторанного господарства, з'явилася велика кількість приватних підприємств.

УДК 911.3

Варто відзначити невпинне зростання товарообороту у ресторанному господарстві – з 1014,9 млн. грн. у 1995 р. до 2176,1 млн. грн. у 2008 р., за яким традиційно перше місце посідає м. Київ (657, 1 млн. грн. у 2008 р.). Але в умовах економічної кризи 2008-2010 рр. товарооборот закладів скоротився майже на ¼, що зумовлено значним зменшенням доходів населення (особливо у середніх за розміром містах), а, як наслідок, зниженням його купівельної спроможності.

В Україні сформувався комплекс підприємств ресторанного господарства зі значними регіональними відмінностями, які зумовлені рівнем соціально-економічного розвитку регіонів, господарською спеціалізацією, функціями міст та регіонів, а отже, диференціацією потреб населення у послугах підприємств ресторанного господарства.

Зважаючи на поступове поширення новітніх тенденцій на ринку ресторанного господарства України можна зазначити, що в системі ринкових відносин розвиток даної галузі має значні перспективи розвитку.

1. Архипов В.В. Організація ресторанного господарства. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури; Фірма "Інкос", 2007. – 280 с.
2. Бережний І.Т., Гольдфарб Л.Г., Пшеничний В.І. Развитие общественного питания на Украине. – К.: Вища школа, 1980. – 215 с.
3. Дорошенко В.І. Географія внутрішньої торгівлі: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. – 102 с.
4. Карсекин В.І. Региональные проблемы развития общественного питания. – К.: Выща шк., 1990. – 199 с.
5. Мережа роздрібної торгівлі та ресторанного господарства підприємств на 1 січня 2009 року: Статистичний бюлетень. – К.: Державний комітет статистики України, 2009. – 134 с.
6. Рутинський М., Стецюк О. Суспільно-економічні тенденції розвитку мережі закладів громадського харчування як підсистеми туристичного комплексу Карпатського регіону України. – Регіональна економіка. – 2006. – №4, с. 149-158.
7. Нечаюк Л.І., Нечаюк Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 348 с.
8. П'ятницька Г.Т. Ресторанне господарство України: ринкові трансформації, інноваційний розвиток, структурна переорієнтація. / Монографія. – К., 2007. – 465 с.
9. Статистичний щорічник України за 2007 рік – За ред. Осауленка Олександра Григоровича – К: Видавництво "Консультант", 2008. – 551 с.
10. Толпчев О.Г. Основы суспільної географії: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.
11. Усов В.В. Организация обслуживания в ресторанах: Практ. пособие. – М.: Высш. шк., 1990. – 208 с.: ил.

Надійшла до редколегії 30.04.10

К. Мезенцев, д-р геогр. наук, В. Сайчук, асп.

ОЦІНКА ЧИННИКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Визначено особливості суспільно-географічної оцінки чинників функціонування регіонального ринку праці та описано методичні аспекти застосування факторного аналізу при їх дослідженні. За допомогою факторного аналізу визначено найсуттєвіші чинники функціонування Хмельницького регіонального ринку праці, проведено їх інтерпретацію та аналіз. Проведено групування районів області за особливостями розподілу впливу основних чинників функціонування регіонального ринку праці.

The specific features of the human-geographical assessment of the factors of regional labor market functioning are determined, and the technical aspects of factor analysis application are described. The most significant factors of Khmelnytsky regional labor market functioning are determined by factor analysis using, their interpretation and analysis are carried out. Districts grouping by distribution features of the basic factors influence on the regional labor market functioning is conducted.

Вступ. Постановка проблеми. Функціонування регіонального ринку праці відбувається під впливом ряду суспільно-географічних чинників, основними групами яких є: середовище формування ринку праці (природне та соціально-економічне середовище, соціальна інфраструктура, система розселення), природне відтворення ресурсів праці, територіальна мобільність робочої сили, якість трудових ресурсів.

Методика оцінки даних чинників передбачає розрахунок системи індикаторів, що характеризують їх вплив на стан ринку праці, та визначення методів оцінки з урахуванням просторової диференціації впливу. При проведенні суспільно-географічного аналізу чинників функціону-

вання регіонального ринку праці доцільно використовувати як експертні, так і фактографічні методи і моделі. Експертні методи застосовуються у разі відсутності достовірних даних, неможливості їх отримання та при необхідності отримати інформацію про ставлення населення до певних подій чи явищ на ринку праці. При наявності достатньої кількості достовірної інформації застосовуються фактографічні методи і моделі.

Основними методами, що використовуються при характеристиці якісних показників впливу чинників територіальної організації регіонального ринку праці, є факторний та кластерний аналіз. Слід зазначити, що результати групування районів за допомогою кластерного аналізу